

Історія науки і техніки

УДК: 929.5(477)(092):001.5:62

DOI: 10.26661/swfh-2019-52-066

Феномен просопографії в історії науки й техніки: питання теорії та практики

М.М. Рогожа

*Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН
rohozhamt@ukr.net*

Ключові слова: просопографія, національно-визвольна боротьба, відомі особистості, біографії, людські долі.

Зміст поняття «феномен» сприйнято як пояснення незвичного, доступно на чуттєвому рівні, потім прийнятого розумом, що забезпечує осягнення його та вироблення чуттєвого досвіду, спрямованого на подальшого пізнання оточуючої дійсності та себе в ній. Автор для підготовки статті про біографії відомих особистостей на основі наявних і необхідних даних використовує методи просопографії. Спираючись на теоретичні узагальнення відомого історика Я. Дашкевича, автор побудував виклад матеріалу статті за п'ятьма «блоками питань», відповідно їх диференціюючи. Вибір відомих в українській історії та науці персоналій (Євгена Харламповича Чикаленка (1861-1929), Олександра Михайловича Нікольського (1858-1942), Гната Єрмиловича Порохівського (1888-1950?), Миколу Івановича Гавриленка (1889-1971) обумовлений необхідністю охопити різні соціотопи, вважаючи представників достатньо репрезентативними. Виділено в їх іпостасях загальне й окремого, спільне й одиничне, індивідуальне кожного з них. Їх перехід до соціокультурного простору доби національно-визвольної боротьби був причинно обумовленим, – за радянського періоду – вимушеним. Частина з них зазнала гіркоти поразки боротьби, відступу, інтернування, еміграції... Інша залишилася в уже радянській Україні, зазнала зневажливого замовчування, підозр, політичних переслідувань, репресій, таборів...

The Phenomenon of Prosopography in the History of Science and Technology: Theory and Practice Matters

M. Rohozha

NAAS National Agricultural Library of Science

Key words: prosopography, national-liberation struggle, prominent personalities, human destinies

At first, it is necessary to mention that the term “phenomenon” is comprehended as the explanation of something extraordinary that is available at the sensual level, is embraced by the mind and provides the agent with the sensual experience, necessary for the further cognition of reality and one’s place in it. Hence, the author uses the instruments of prosopography, while preparing the paper concerning the biographies of prominent personalities with the help of available and necessary information. Simultaneously, the knowledge space of the history of science and technologies is considered as rather friendly for using instruments of prosopography for research, completing and publication biographies of prominent personalities. Basing on theorization of Ya. Dashkevych, the author arranged information about prominent personalities, and differentiated it in five “blocks of questions”. Selection of Ukrainian science prominent personalities is of probabilistic character that presupposes, according to the author’s plan, defining general and special, common and singular features in their hypostasis that were peculiar for the tsar Russia differentiated society. Also, it is necessary to mention that their transfer to the

socio-cultural space of national liberation struggle was causally conditioned, and further – in soviet period times – reluctant, that found its expression in correspondent behavior stereotypes. Moreover, some prominent personalities mentioned at the paper, tasted national liberation defeat, retreat, internship, reluctant emigration, after all, found strength to live and to work for Ukrainian cause and so on. Another part stayed in Soviet Ukraine, tasted contemptuous ignoring, suspicions, political prosecutions, repressions, camps...

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Розвиток теоретичних уявлень, отриманих на їхній основі практичних результатів, їх реальне значення в історії науки й техніки залежать від виразних особистостей. Саме вони формують, розвивають і підтримують стійкість атмосфери інтелектуального, суспільного, громадського, політичного служіння, забезпечують динаміку міжособистісних відносин і взаємин між різними осередками творення думки та чину. Відтак, соціокультурний простір об'єктивно визначає певне коло людей, які належать найбільше середовищу, ключовим ідеям свого періоду часу. Їхнє діяльнісне поле, дисциплінування мислення поглиблюють й урухомлюють процес продукування нового бачення духовного та матеріального життя, забезпечення якісних змін, як відповіді на виклики сучасного періоду.

Аналіз останніх публікацій. Саме у середовищі таких виразних особистостей об'єктивно відбувається процес осмислення явищ соціокультурного простору, виокремлення, систематизація їх за найбільш характерними ознаками, зрештою – оприлюднення результатів, соціально значимих за своєю природою. Для розвитку історії науки й техніки зокрема, такий процес в останній час знайшов своє вираження у теоретичних узагальненнях відомого українського історика, археографа й історіософа Я.Р. Дашкевича (1926-2010) [1], учня І. Крип'якевича (1886-1967) [2]. Як історик й історіософ, Я. Дашкевич запропонував, моделюючи формування цілісного уявлення про виразну особистість засобами просопографії, цілісний підхід, базований на основі палітри (множини) уявлень. Серед них вчений відзначив «...п'ять блоків питань...актуальних для української біографістики та просопографії, що мають, безумовно, свою національну – викликану дуже важкими умовами життя народу протягом багатьох століть – специфіку: 1) особистісні; 2) етно- і релігіопсихологічні; 3) громадські; 4) політичні; 5) творчі» [3, с. 240-241]. Відомий вчений-історик і джерелознавець Степан Арсентійович Макарчук (1930-2014) систематизував писемні джерела, виділивши серед них наративні, чим істотно розширив можливості біографістики та просопографії [4].

Виділення невирішених частин проблеми.

Поєднуючи теоретичні напрацювання відомого вченого з можливістю їх практичного застосування, водночас, використовуючи унікальні особливості періоду національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. (сторіччя Української революції (Ф. Турченко, 2018), автор наголошує на тому, що залишається недослідженою частина знаннєвого простору. Вона стосується не тільки воєнних частин і з'єднань в означений період, які воювали за незалежність, пережили весь тягар інтернування й еміграції. Виявлено прогалини в біографіях громадських діячів, які матеріально допомагали і будили українську революцію, сприяли виданню періодичних видань і практичних порад працівникам села в аграрній країні; вчених, чия наукова та просвітницька діяльність припала на цей бурхливий період і припинилася за радянської доби. Не простішим виявився науковий старт молодшого покоління, яке прийшло в науку від часу жовтневого перевороту 1917 р., відчувши на собі зміну соціальної парадигми.

Формулювання цілей статті. Автор бачить можливим, відтак, необхідним розглянути засобами «...української біографістики та просопографії...» кілька персоналій, безпосередньо чи опосередковано дотичних до означеного часу, забезпечивши його достовірними відомостями, віднайденими в архівних й опублікованих матеріалах. Виклад матеріалу здійснити відповідно до теоретичних положень, запропонованих відомим істориком Я. Дашкевичем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сформувавшись у полі історичних досліджень і продовжуючи залишатися в ньому, просопографія послуговується у своїх дослідженнях його основними принципами та методами. Так, введення до біографії конкретної персоналії тих або інших відомостей повинно відповідати історичній достовірності їхнього походження. Стосується це, скажімо, біографії аграрія та відомого громадського діяча Євгена Харламповича Чикаленка (1861-1929) [5]; академіка-зоолога, герпетолога Олександра Михайловича Нікольського (1858-1942) [6]; військового, піхотного командира, генерал-хорунжого Гната Єрмиловича Порохівського (1888-1947?-1950?-1952?) [7] чи почат-

куючого зоолога, орнітолога Миколу Івановича Гавриленка (1889-1971) [7].

1. Аспекти особистісні щодо означених персоналій вбачаються певною мірою спільними, оскільки факт їхнього народження у царській Росії дав підстави говорити про стратифікацію тодішнього суспільства, його становість, що відповідним чином визначило їхнє походження, відповідно – виховання, здобуття освіти, наступну соціалізацію. Більше того, є необхідність виявити спільне та окреме у становленні особистісному та соціальному.

Слід початково зауважити, що становість тогочасного суспільства відповідним чином диференціювала суспільство на соціальні класи та верстви, однак, по-справжньому обдарована молодь «пробивала» власну дорогу. Так, Є.Х. Чикаленко був з поміщицької родини середньої руки, О.М. Нікольський – родини військового лікаря (батько з роду священників), Г.Є. Порохівський з селян, а М.І. Гавриленко за походженням – міщанин. Походження обумовило місце здобуття освіти, Є.Х. Чикаленко й О.М. Нікольський середню освіту здобули в класичних гімназіях, що дозволило обом продовжити навчання в університетах (перший у Харківському, другий – С.-Петербурзькому). Для М.І. Гавриленка місцем здобуття середньої освіти стало Полтавське Олександрівське реальне училище, самотужки підготувався і, здавши екзамен на знання давніх і європейських мов, вступив, як і попередні, на природниче відділення фізико-математичного ф-ту Харківського ун-ту. Дещо іншою до навчання була дорога Г.Є. Порохівського, спочатку – домашня освіта, потім навчання у військовому училищі (Одеса, 1907), після його закінчення почалася служба у військах далеко від рідного краю.

Отже, здобуття середньої освіти названими вище особами підтвердило один з наріжних принципів філософії: єдність і боротьба протилежностей, оскільки всі вони поставили за мету здобути середню освіту як необхідну передумову подальшого руху, але кожен здобував її можливим для нього способом. Вступивши на навчання, кожен мав шлях досягнення поставленої мети, досягнувши її, реалізовував отримані знання та досвід у певній іпостасі.

Іпостась кожному дісталася своя. Є.Х. Чикаленко через захоплення народництвом і революцією, пройшовши через арешт і виключення з університету, втративши батька, таки закінчив навчання та став хазяювати на власній землі. Г.Є. Порохівський після закінчення навчання у чині підпоручика був направлений служити у віддалений піхотний полк молодшим офіцером стройової роти. О.М. Нікольський, надбавши досвіду експедиційно-до-

слідницької роботи та закінчивши навчання з відзнакою, був залишений в університеті на посаді доглядача природничого музею. Характерно, що М.І. Гавриленко спочатку працював у Полтавському природничо-історичному музеї, здобувши фах зоолога-зоогеографа в університеті, повернувся до нього на посаду завідувача відділу природи. Їх перше життєве коло замкнулося...

2. За походженням названі вище персоналії розподілилися наступним чином: Є.Х. Чикаленко, Г.Є. Порохівський і М.І. Гавриленко були етнічними українцями, О.М. Нікольський – росіянин з Південної Росії. Усі хрещені – православні (як бачиться з положень Святого правлячого синоду, православ'я мало статус офіційної або державної релігії). Сучасники названих відомих осіб відзначали, що їхнє особистісне становлення, у т. ч., етно- й релігіопсихологічне, на початковому етапі відбувалося в умовах сім'ї та родинних традицій. Наприклад, у М.І. Гавриленка «... часто у вихідні та свята у їх родині збиралися гості, яким батько читав твори Т.Г. Шевченка, І.П. Котляревського, Г. Сенкевича, Марко Вовчка» [8, с. 10]. Сімейні селянські традиції родини Порохівських формували в хлопця любов до роботи та розуміння того, що цілеспрямована праця – запорука життєвого успіху. Свого часу О.М. Нікольським було сказано: «... наш сім'я буквально бідувала. Мати продавала з домашніх речей все можливе, і на ці коши ми існували... але... мати примудрилася дати освіту всім дітям, які осталися в неї на руках» (батько хлопця помер рано – авт.) [9, с. 80]. Сім'я, у котрих виховувалися названі персоналії, варто сприймати першими вихователями кращих рис особистості, зокрема, до цінностей родини, праці, відповідальності тощо...

У подальшому певний вплив на формування якостей Є.Х. Чикаленка, О.М. Нікольського та М.І. Гавриленка творило середовище середніх навчальних закладів, як вбачається, саме тут виокремлювалися перші уявлення щодо майбутніх захоплень, котрі з часом стануть справою всього життя. Гімназист Чикаленко, син батьків з Херсонщини, спостерігаючи організовану батьком працю найманими працівниками біля землі та на фермах помістя, розумів й усвідомлював значення знань про рослини та тварин, обробіток ґрунту, значення агрокультури для успішного ведення господарства. Як стверджував історик зоології Б.М. Мазурмович, учень Астраханської гімназії Нікольський: «...здійснює різноманітні екскурсії в околиці Астрахані, часто в супроводі старших братів і друзів по гімназії... ці походи дозволяли Олександрові краще пізнати рідну природу...» [6, с. 10]. Середовище полтавської при-

роди позитивно формувало внутрішню сутність і М.І. Гавриленка: «Під час навчання Микола Іванович виявив великий інтерес до спостереження природи, особливо тварин і надто – птахів. Його учнівський твір, написаний у шостому класі (реального училища – авт.) «Що нас оточує» був визнаний як оригінальний і вартий до опублікування» [8, с. 11]. Для військового юнкерського училища формування індивідуальних вольових якостей майбутнього офіцера як основи для прийняття рішення для наступної команди вбачається одним з визначальних напрямів підготовки. Тому навчання у військовому училищі дозволило Г.Є. Порохівському глибоко проникнути в тонкощі підготовки, виявити найважливіше для професії вояка, закінчити училище з відзнакою і вийти до служби у військовій частині підпоручиком [10, с. 348-349]. Сказане вище дало підстави стверджувати, що навчання для здобуття середньої та середньої спеціальної освіти заклало передумови для самореалізації, переконало у правильності життєвого вибору та здобуття подальшої освіти.

Якщо Г.Є. Порохівський потрапив служити до 35-го Сибірського стрілецького полку (у списку офіцерів полку на 01.01.1910 р. значився як «підпоручик Пороховский Игнатий Ермилович»), то інші (О.М. Нікольський (1877), Є.Х. Чикаленко (1883), М.І. Гавриленко (1912) вступили на навчання до природничих відділень фізико-математичних факультетів С.-Петербурзького та Харківського університетів, котрі успішно закінчили [11, 6, 5, 8]. Закінчився важливий період у житті згаданих вище відомих персоналій, друге коло на їхньому життєвому шляху, що обумовлене було Етно релігійною специфікою їхнього буття.

3. Громадське (громадянське) служіння названих персоналій прийнято нами специфічним щодо здобутої вищої освіти. Серед них першим служіння розпочав Г.Є. Порохівський у 1907 р. далеко від батьківщини (м. Владивосток) молодшим офіцером стрілецької роти, що створило передумови для здобуття спеціальної освіти у Вищій військовій академії (м. Владивосток).

Наступним став О.М. Нікольський, який у 1881 р. блискуче закінчив університет «...зі званням кандидата біологічних наук) і був залишений для підготовки до професорського звання. Уже в наступному році... затверджений доглядачем зоологічного кабінету університету [6, с. 15]. Від 1880 до 1886 рр. набув унікального експедиційно-дослідницького досвіду та зібрав унікальні матеріали із зоології та географії поширення хребетних тварин. Останнє дало змогу підготувати та захистити магістерську (1887) та докторську дисертації (1889). Його при-

рододослідницька, педагогічна та популяризаторська діяльність, видання монографій й підручників зробили його відомим вченим, авторитетним систематиком холоднокровних хребетних.

Є.Х. Чикаленко, від часу арешту та 5-річного заслання до Перешор (водночас смерті батька у цей період), завершення агрономічної освіти й отримання диплому (1891), продовжував управління помістям. Запровадив у маєтку сучасні для того часу досягнення агрономії (пар), використовував для цього зарубіжну сільгосптехніку, методи селекції у тваринництві. Далі – передача земель у довгострокову оренду, що звільнило його від щоденного управління помістям. Досвід роботи на землі узагальнив у п'яти книжках, об'єднаних спільною назвою «Розмови про сільське хазяйство» (вийшли в Одесі і 1897 р. українською мовою, останнє – принципово важливе).

М.І. Гавриленко закінчив навчання в університеті лише в 1916 р., але ще до навчання, як і в період навчання, займався вивченням хребетних тварин, найбільш послідовно – птахів. Це дало змогу вже в 1912 р. опублікувати в бюлетені Харківського товариства любителів природи першу наукову працю «Замітки про деяких птахів Полтавської губернії» [12]. Повернення на роботу до Полтавського природничо-історичного музею дипломованим фахівцем істотно розширило дослідницькі можливості та географію наукових пошуків початкуючого орнітолога. В орбіту його наукового спілкування в силу різних причин потрапили природознавці В.В. Докучаєв (1846-1903), В.І. Вернадський (1863-1945), М.О. Мензбір (1855-1935), Л.С. Берг (1876-1950), окрім того, зоологи та вчителі П.П. Сушкін (1868-1928), О.М. Нікольський (1859-1942), М.М. Сомов (1861-1923), археолог М.Я. Рудинський (1887-1958).

Початок Першої світової війни перевів явище громадського служіння у нову якість. Для Г.Є. Порохівського воно означало входження полку до передової лінії окопів, бойових сутичок, наступів, участі в боях під час Брусиловського прориву, застосування ворогами отруйних газів, поранень, військових госпіталів, підвищення у військових чинах за хоробрість і поранення, нагородження військовими орденами та спеціальними відзнаками (золота Георгіївська зброя). У 1917 р. отримав чин «полковник» (1916) і призначення командиром 43-го Сибірського стрілецького полку [10].

Як відомо, О.М. Нікольський посів кафедру зоології хребетних Харківського університету в 1903 р. за конкурсом. Новий етап життя та наукової діяльності дозволив вченому розпочати системне вивчення тваринного світу України,

встановити географічні межі зон поширення холонокровних тварин на її території, створити фондову орнітологічну колекцію, третю за величиною в колишній Російській імперії, увійти у наукове середовище власне українських вчених-зоологів. за результатами досліджень підготувати кілька монографій (визначників) риб, земноводних і плазунів, а також підручників із зоогеографії, зоології. Нарешті отримати IV класний чин (дійсний статський радник), звання Заслуженого професора та стати позаштатним працівником і викладати лише курс зоогеографії. У березні 1919 р. бути обраним академіком УАН по відділу природознавства [6].

Події «генеральної репетиції» Є.Х. Чикаленка практично не зачепили, оскільки помістя в Перешорах він продав, переїхав з родиною до Одеси (1894), потім до Києва (1900), перед тим придбавши землі в Кононівці (1899). На початку його переїзду до Києва громадське служіння лише починалося. Починалося вона спочатку з «пробивання» дозволу на видавання саме українською мовою спеціальних книжок сільськогосподарського спрямування, нарешті дозволили, він видав п'ять книжок «Розмов про сільське хазяйство» (1897), потім перевидавав до 1910-1912 рр. включно. Прислужився українській громаді створенням Загальної безпартійної Демократичної Організації. Найбільше прислужився громаді пробудженням національної свідомості шляхом поширення, започаткування та випуску, за допомогою та підтримкою мецената В.Ф. Смиренка (1835-915) та громадського діяча Л.М. Жебуньова (1851-1919), єдиних українських щоденних газет Наддніпрянщині – «Громадська Думка» (1906) та «Рада» (1906–1914).

На початок Першої світової війни М.І. Гавриленко продовжив навчання в університеті, що його закінчив у 1916 р. Жодних ура-патріотичних чи якихось інших громадсько-публічних дій не виявляв, але в передмові до однієї з наукових праць за 1917 р. знайдено наступне: «...причиною, що змусила мене оприлюднити мої незавершені дослідження, бачиться мій вступ в ряди військ і, неминує, більш чи менш тривала перерва в моїх орнітологічних заняттях. Тому і вважаю необхідним повідомити найголовніше, відоме мені про птахів Полтавської губернії» [13, 55].

Зміна парадигми розвитку соціокультурного простору впродовж 1917 р. неминує позначилася та вплинула на особисті долі та соціальне становище кожної згаданої вище відомої особистості. На нашу думку, найбільш сильний вияв це знайшло в особі Г.Є. Порохівського. У жовтні 1917 р. після роздумів він запропонував себе та

свій військовий досвід національно-визвольній боротьбі українського народу. Для цього звернувшись до секретаріату військових справ УНР та отримав призначення на посаду заступника командира 4-го Козацького полку 1-го Українського корпусу, котрим керував П.П. Скоропадський. Потім командував іншими полками. Під час антигетьманського повстання розагітовані вояки збиралися стратити помічника командира 4-го пішого Холмського полку за його погляди, але втік. Потім – начальник штабу волинських повстанців отамана Волоха. Був у польському полоні майже весь 1919. Пізніше низка стратегічних прорахунків політичного керівництва та вищого командування привели до поразки. На чолі 2-ї Кулементної бригади Г.Є. Порохівський переходить 11. 11. 1920 р. кордон Румунії, військова частина набула статусу інтернованої. Перебувала в таборах Брашов, Феґераш, Орядя-Маре, Джурджу. Період інтернування закінчився у 1923 р. Г.Є. Порохівський залишився в Румунії. Налагодив відносини з владою, мав різні аспекти співпраці з нею. У 1945 р. заарештований органами НКВС Ніколи не був громадянином СРСР, але осуджений за його законами, слід знаного вояка згубився у мордовських таборах... [7; 10].

Доля О.М. Нікольського після 1917 р. теж була непростою. Після низки реорганізацій університет перетворено в інститут народної освіти, незрозумілим і недоречним бачиться поділ кафедр на навчальні та науково-дослідні. Навіть обрання його академіком УАН у березні 1919 р. істотно не покращало його становища. Робота в ІНО щораз натикалася на недоброзичливе ставлення до професури старої формації. Було сфабриковано політичний судовий процес стосовно групи провідних харківських вчених, у т. ч. й О.М. Нікольського, звинувативши їх у співробітництві з міфічним «Національним центром» і підтримці Добровольчої армії. Процес почався у квітні 1921 р. але професору інкримінували події жовтня 1919 р., коли більшовицької влади в Харкові не було..., подібне до долі Г.Є. Порохівського, але різне в часі звинувачень. Нарешті налагодилася робота ІНО, відновилося листування з В.І. Вернадським з питань роботи сонячної енергії... Але остаточний вихід на пенсію перевів життя академіка у площину листування з установами Харкова та Києва щодо елементарного забезпечення проживання. На початку війни академіка чомусь «забули» включити до списків на евакуацію. Помер у холоді та голоді взимку 1942 р [6].

Для Є.Х. Чикаленка ще на далеких підступах до подій жовтневого перевороту 1917 р. довелося пе-

реховувалися від поліції (з причин приналежності до українських патріотичних організацій – авт.) у Фінляндії, потім у Петрограді, Москві. Лише у жовтні 1917 р. опинився в Києві. Розібравшись в калейдоскопі політичних організацій і партій, політичною діяльністю займатися не став, перетворився у людину, яка фіксувала щоденне життя через особисті враження від спілкування зі знаковими постатями української революції, аналіз почутого, якісь історичні паралелі та ремінісценції. На основі побаченого, почутого, осмисленого зафіксував величезний інформаційний масив, котрий зрештою склав його знані «Спогади», «Щоденники» [14]. Листувався з М.С. Грушевським, В.М. Доманицьким, І.Л. Шрагом, В.К. Липинським, Л.М. Жебуньовим, С.О. Єфремовим, Ф.П. Матушевським, П.Я. Стебницьким, Ф.К. Вовком (Волковим), Д.І. Яворницьким, М.М. Коцюбинським тощо [5]. Отже, він бачиться у сучасній спільноті як визначний громадський діяч, благодійник, меценат української культури, агроном, землевласник, видавець, публіцист.

Склалося враження, що початковий науковий старт природознавця М.І. Гавриленка після жовтневих подій був доволі успішним, оскільки він активно займався науковими дослідженнями рідного краю, поповнював новими експонатами музейні колекції та фонди, співпрацював з Полтавським товариством мисливців і рибалок, входив до керівних його органів, публікував за їхньої підтримки результати вивчення фактичного стану природи. Особливе місце в його роботі зайняла робота з охорони природного середовища, збереження у ньому рослин і тварин. Останнє входило в протиріччя з планами соціалістичного будівництва, інтенсивного використання природних багатств Полтавщини, її земель, лісів, заповідних територій. Зрозуміло, що така непоступлива позиція, організація в 1928 р. музеєм виставки «Охорона природи», видання спеціальної брошури «Охороняймо природу» (1928) викликали незадоволення місцевої партійної та виконавчої влади. На «замовлення» органи ДПУ підготували «політфізіомії» працівників музею. Зрештою М.І. Гавриленку ін-

кримінували в 1935 р. участь у фіктивному «Астрономічному гуртку». Вчений визнав і підписав усе під тиском, навіть погрозою розстрілу. П'ять років заслання в табори Омської та Тюменської областей. Повернувся в 1941 р. Не евакуювався через хворобу дружини. Отакі «плями» в біографії істотно вплинули на відновлення на роботі в музеї та місцевому педінституті. Вихід на мізерну пенсію, хвороба дружини, негаразди сином (онкологія), забуття у кінці життєвого шляху... Помер 14.01.1971 р [15]. Отже, через виклад відомостей про життя та діяльність нами досліджено в їхніх біографіях загальне та одичне, виокремлено індивідуальне із спільного, що забезпечило формування цілісного знання про особистість.

4. Детальне знайомство з біографіями згаданих вище відомих персоналій дало підстави стверджувати про відсутність у них політичних амбіцій та брак на життєвому шляху фактів політичної діяльності.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Розгляд біографій цих персоналій методами просопографії як вищої форми біографістики дозволив окреслити найважливіші деталі їхнього життя. Застосування теоретичного надбання Я. Дашкевича дозволило знайти спільне та окреме в житті об'єктів вивчення, водночас, виокремити специфічно особисте кожного з них. Історія науки й техніки сприйнята тим науково-дослідницьким напрямом, де найраціональніше використати настанову великого Альберта Ейнштейна стосовно проникнення в інсайтну лабораторію вченого, що дозволить встановити причинно-наслідкові зв'язки відкриття, виокремити зародження думки, ідеї, осяяння майбутнім відкриттям винаходом або їм подібним... Три з них стали достатньо відомими у наукових колах колишнього СРСР і незалежній Україні. Але потреба формування їхніх інтелектуальних біографій, на що кожен з них може претендувати, бачиться сьогодні на часі, тим більше, що в модерній історії України вже наявні прецеденти. Для прикладу, дослідження особистості Віктора Петрова, проведене В. Андрєєвим.

Джерела та література

1. Сварник Г. Дашкевич Ярослав Романович. Енциклопедія сучасної України. К., 2007. Т. 7 : Г-Ді. С. 250-251.
2. Д. Ісаєвич. Крип'якевич Іван Петрович. Енциклопедія історії України: в 10 т. Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2009. Т. 5: Кон – Кю. С. 390-395.
3. Дашкевич Я. Майстерня історика: Джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни / Я.Р. Дашкевич // Упорядн.: А. Гречило, М. Капраль, А. Фелонюк. Львівське відділення ІУАД ім. М. С. Грушевського НАН України. Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2011. 792 с.
4. Макачук С. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. Рецензенти: В. І. Наулко, О. Я. Мацюк. Львів: «Світ», 1999. 352 с.
5. Старовойтенко І. Євген Чикаленко: людина на тлі епохи: Монографія. Київ: Темпора, 2009. 544 с.
6. Мазурмович Б.Н. Александр Михайлович Никольский (1858-1942). Москва: Наука, 1983. 75 с.
7. Порохівський Гнат Єрмилович. Центральний державний архів вищих органів влади України (ЦДАВО України). Ф. 1075. Оп. 2. Спр 1067; Ф. 1078. Оп. 2. Спр. 54.
8. Природознавець Микола Гавриленко: епоха та пам'ять. Укладачі: Самородов В.М., Кигим С.Л. Наук. ред. М.В. Гриньова. Полтава, 2009. 203 с., 70 іл.
9. Райков Б.Е. Из воспоминаний зоолога Александра Михайловича Никольского. Из истории биологических наук. Москва, Ленинград: Наука, 1966. Вып 1. С. 79-104.
10. Тинченко Я.Ю. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917-1921). Книга І. Київ: Темпора, 2007. 355 с.
11. URL: http://ria1914.info/index.php/35_Сибирский_стрелковый_полк
12. Гавриленко Н. Заметки о некоторых птицах Полтавской губернии. Бюллетени Харьковского Об-ва любителей природы. 1912. №3. С. 22–26.
13. Гавриленко Н. Предварительные сведения о птицах Полтавской губ. Ежегодник музея Полтавского губернского земства. 1914–1915 гг. Полтава: Тип. В. Подземского, 1917. № 3–4. С. 55–95.
14. Чикаленко Є. – будитель української нації (До 150-річчя від дня народження). Упор. Н. І. Миронець, В. М. Піскун, І. М. Старовойтенко. Київ: [б. в.] 2014. 400 с., іл.
15. Ротач П. І слово, і доля, і пам'ять... Статті, дослідження, спогади. Полтава: Верстка, 2000. 472 с.